

Zahrady jsou místa, kde se cesty rozbíhají. Původ a prvopočátky zahradních systémů jsou nejasné. Některé teorie se upírají k předobrazu ráje, jiné směřují k prvním osadám a rekultivaci krajiny uvnitř a vně, další popisují zahrady jako něco, co již bylo. Jisté jsou jen fragmenty jejich existence.

Eden

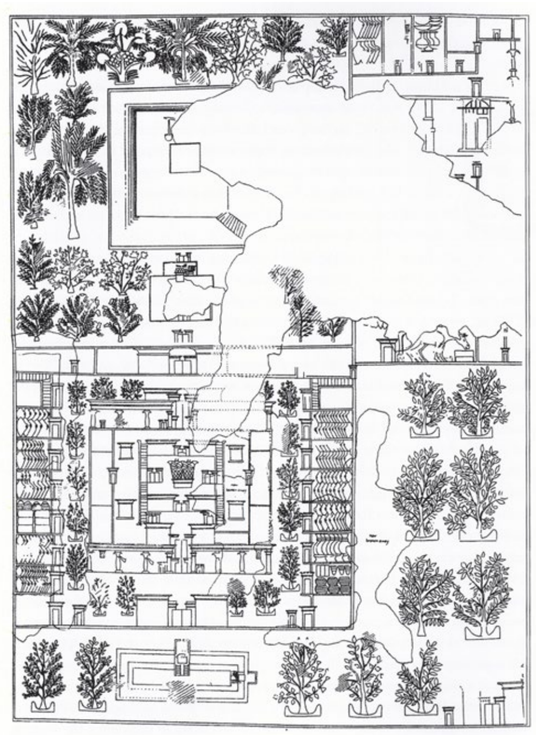
Z pohledu západní křesťanské civilizace stojí na počátku času předobraz zahrady jako ráje – Edenu. Tento mýtus se objevuje paralelne napříč mnoha kulturami – jako staro-mezopotámský mýtus o Stromu života, Africké mýty o stromu Tahu v Zahradě země, Řecké Elysium, Keltský Avalon a další. Eden a jemu podobné zahradní komplexy ale nejsou zahradami v dnešním slova smyslu. Nejde o prostor vytvořený a modelovaný lidskou bytostí. V podstatě jde spíše o pravý opak. Legendární Zahrada formuje první lidské bytosti.

Častým centrálním prvkem většiny definic je vymezení zahrady jako uměle vytvořeného systému. Jsou ale zahrady skutečně umělými konstrukty? Je poměrně těžké přesně vystopovat, v čem tkví právě ona umělost. V konstrukci přírodního systému člověkem po vzoru přírody? V rekombinaci neslučitelného? Tento přístup nám zabraňuje chápat člověka jako součást přírodních systémů – jsme nuceni ho považovat za cosi, co stojí mimo, jaksi opodál, nezaujatě k dění, jež nazýváme přírodou. Takto položený výrok logicky nedává smysl. Kde ale hledat alternativní cestu rozvětvujícími se variantami?

Zahrady jako simulace reality. I tak by se dala charakterizovat variabilita členitosti lidsky konstruovaného prostoru, který jsme si navykli nazývat pojmem zahrada. Zahrada je ale více než pouhá simulace.

Palác v Rajských zahradách
Miniatura, Bagdád, circa 1390 AD

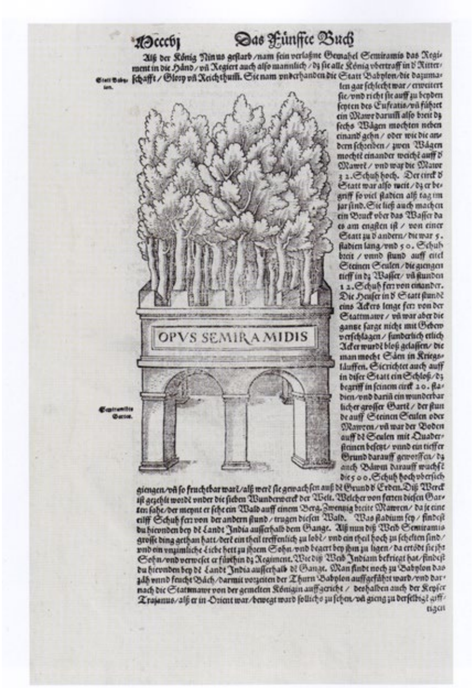

Reliéf egyptského chrámu a chrámové zahrady
Hrobka Merire, Amarna, 15–14 stol. BC

Mapa Starého Světa
Mapová sbírka Přírodovědecké fakulty
Univerzity Karlovy v Praze

Lokalizace světa po Exodu z ráje a před Babylonským kolapsem. Zahrada je zde již členěna na Babylon v procesu konstrukce, Nineveh ve fázi před zmatením časoprostoru a vyobrazením ohraničeného Edenu ležícího mimo dosažitelnou realitu.

Visuté Zahrady Babylonské
Anonym, ilustrace v knize Sebastiana Münstera, *Cosmographey*, Bazilej 1588
Staatliche Museen zu Berlin, Kunstbibliothek

Eden, ráj, paradaisos

Kolem roku 500 BC se perský termín pro ráj - *pardes*, původně nesoucí význam královské zahrady nebo lovecké obory, postupně mění na synonymum pro Eden. Slovo *pardes* se ve Starém Zákoně objevuje celkem třikrát, vždy ale v jiném kontextu než v návaznosti na Eden. Poprvé v Šalamounově písni (4.13), podruhé v Kazateli (2.5) a potřetí v pasáži Nehemiášově (2.8). Ve všech těchto případech *pardes* jasně značí sad, případně park. Až v apokalyptické literatuře a Talmudu se začínají objevovat asociace spojující ho s Edenem a jeho nebeským protějškem. V Novém Zákoně se *pardes* pod vlivem Helenistické kultury stává onou posmrtnou říší požehnaných (v protikladu s doménou prokletých). Samotný koncept křesťanského Edenu je ve své podstatě totožný se starořeckým mýtem Zahrad Hesperidek.

Šalamounova píseň 4.13
„*Tvé údy jsou sadem* [*pardes*]
jabloní granátových
s rozkošným ovocem,
s henou a nardem."

Kazatel 2.5
„*Zakládal jsem parky a zahrady* [*pardes*],
plnil je stromy s rozličným ovocem."

Nehemiáš 2.8
„*Mohl bych dostat také dopis pro Asafa,*
královského lesmistra [základ slova: *pardes*],
aby mi poskytl trámové dříví na brány
chrámové pevnosti, na městské hradby a na
dům, kde bych bydlel?' A král svolil, neboť můj
Bůh nade mnou držel svou laskavou ruku."

Eden jako prvotní Zahrada nebyl časoprostorově ohraničený. Jeho kontinuum tak tvořilo rovinu existence.

Forma uzavřeného systému (*pairidaeza*) je dodnes nejčastější formou existence fragmentů Zahrady.

Ráj - zahrada

Avestické (staro-perské) slovo *pairidaeza* znamená uzavřený prostor. Vychází ze složeného základu kořenů *pairi* – okolo a *daeza* – zeď. Od téhož základu se odvíjí i řecká varianta slova *peri* – okolo, kolem a *teichos* – zeď. Dohromady potom *paradeisos* znamená rajská zahrada, ráj. Latinský *paradisus* se odvíjí od stejného základu. Oproti tomu Aramejský pojem רדרפ, דרדרפ je spojením vypůjčeným z Hebrejštiny.

Jak již naznačuje význam slova *pairidaeza*, jde o zahrady uzavřeného charakteru. Smyslem takovéto zahrady je poskytovat chráněné místo ke spektru rozličných druhů relaxace – od duchovní, přes sociální až po fyzickou. Ve své podstatě jde o jistou formu ráje na zemi.

Konstrukce samotných zahrad pak může být v libovolné míře formální (například s důrazem na strukturu), náhodná (s důrazem na přírodu), či podléhající konkrétním pravidlům daného návrhu. Tím je umožněno maximální rozpětí funkce zahradního komplexu.

Rozvoj egyptského zahradního umění je poprvé zaznamenán na nástěnných freskách datovaných do období 5000—4000 BC.

První doložené zahradní komplexy spadají do období Mezopotámských městských států. Nejstarší lokality jsou datovány okolo roku 4000 BC. Jde zejména o oblast kolem Eridu a budoucích Ninive a Babylonu.

Poté se existence zahradních systémů rychle šíří a lokality datované kolem 3000—2000 BC se nacházejí na územích Persie a Egypta a povodí řeky Indus.

Do období kolem 1000 BC je datován první výskyt zmínek o čínském mýtu spojitých duálních zahrad Xuanpu a Penglai.

Z hlediska historie jsou zahrady už od dob svých prvopočátku nástrojem moci. Kontrola moci, zdrojů, surovin a symbolů se v modelu zahrady setkává zcela přímo. Vytváření komplexních systémů zavlažování a šlechtění je nedílnou součástí každé civilizace. Stavby dávných užitných i okrasných ekosystémů nám i dnes pomáhají poodhalit velikost a slávu bývalých impérií. Oblíbenou trofejí byly rostliny a útržky krajin z dalekých dobitých území, podobně sloužila stavba monumentálních zahradních komplexů jako prostředek k přiblížení se nadpozemskému ráji. Neomezený ráj Edenu je zde příkladem onoho absolutního vrcholu. A právě na území kolébky civilizace – Mezopotámie začaly během sekundární etapy rekonstrukce snahy o znovuvytvoření ráje – *pairidaezy*.

Pozůstatek obvodní zdi zahradního komplexu po kolapu způsobeném rozpadem časoprostorové spojitosti v dané lokalitě.

Směs reliktů a nově vytvořených částí systému dává vznik jedné z mnoha variant současných forem fragmentu Zahrady.

Kontrolní sekce otevřeného zahradního komplexu.
Ekosystému je ponechána dostatečná volnost
k navázání přirozené formy spojitosti, ale zároveň
je udržován v kontrolovatelných mezích.

Kontrola

Zahrady jsou kontrolovanými systémy. Do jaké míry je však tohle tvrzení relevantní? Záleží na úhlu pohledu. Pokud budeme brát zahradu jako vytvořený krajinný celek s jistými konstantními parametry, pak je jisté, že určitá forma udržování systému pomocí externího zásahu je nutná. Nicméně existují i zahrady, které buď o svůj systém kontroly přišly, anebo jej ani nikdy neměly – kde je tedy v takovém případě onen prvek kontroly nad systémem?

Klasickým postupem posuzování přírodních celků zahrad je analýza jejich uměle kontruovaných částí – jejich architektury, udržovanosti, exotičnosti a mnoha dalších aspektů. Jde vesměs o prvky vytvořené či pozměněné člověkem oproti původnímu „přírodnímu“ stavu. Příroda je tak nahlížena skrze jakési jednostranné zrcadlo.

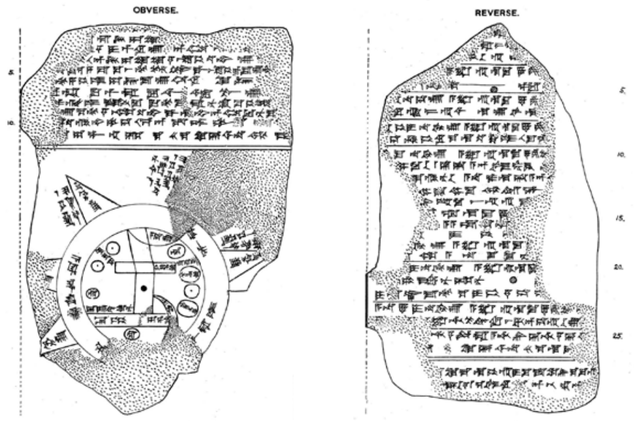
Der Untergang Babylons [Zkáza Babylonu]
Georges Antoine Rochegrosse (1859—1938)
1891, olej na plátně, 92 x 120 cm

Belsazars Gastmahl [Belshazarova hostina]
John Martin (1789—1854)
1820/21, olej na plátně, 80 x 120,7 cm

Často opomíjeným faktem je ale druhá strana tohoto umělého konstruktu, a to do jaké míry zahrada konstruuje či modifikuje nás. Zapomínáme, že jsme součástí přírody – jejím nedílným celkem přes veškeré snahy o postavení se vně tohoto systému. Pokud chceme modifikovat onu entitu, jež nazýváme přírodou, nevyhnutelně tak měníme i sebe. Dochází tak k záměně kontroly nad uzavřeným izolovaným ekosystémem za kontrolu nad přírodou. Zatímco uzavřený ekosystém můžeme do jisté míry kontrolovat – můžeme ovlivňovat růst rostlin, jejich existence-schopnost, druhové složení ekosystému a mnoho dalších parametrů, externí neboli otevřený ekosystém vnější přírody není možné plně kontrolovat ani v této omezené podobě.

Moc jako reprezentace

Mezopotámská mapa světa, popisující svět jako větvící se zahradu. Zaneseny jsou i zkratky mocenských vztahů se sousedními oblastmi. Zjevná komplexita sociálního systému mohla být jedním z řady důvodů vedoucích ke kolapsu Babylonského experimentu.

Kontrola zahrad je častou reprezentací absolutní kontoroly nad územím. V kontextu dějin vývoje zahradních komplexů vyvstává kontrola jako jedno z primárních specifik. Z historického hlediska byly zahradní komplexy, zejména v období po pádu Babylonu, vnímány jako symboly moci. Bylo tomu tak vzhledem k nově nutné ekonomické i vědomostní náročnosti technologizace konstrukce takovýchto systémů, ale i kvůli nedostatku volně dostupných a přirozených variant. Tyto nově vznikající zahradní komplexy se tak staly vyhledávanou trofejí a symbolem potvrzení moci.

Zatímco etapa duality Zahrady distancovala aspekt moci od samotného fenoménu Zahrady vyjmutím jednotlivých fragmentů z kontinua prostoru, Babylonský pokus o sjednocení byl pravděpodobně vystavěný na základech moci a snahy o dominanci. Tato nucená transformace Zahrady eliminovala spektrum možností kontroly všech následujících zahradních komplexů. Dnes tak zůstává jedním z mála možných přístupů model kontroly za pomoci technologické simulace.

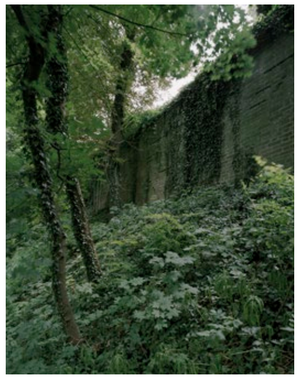

Metody přímé kontroly nad zahradními systémy jsou často zastupovány technologizací podpůrných částí ekosystému.

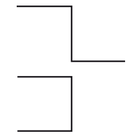
Spojitost primární Zahrady stále přetrvává
i přes fragmentaci napříč časoprostorem.

Spojitost zahrad

Vyhnání z ráje přineslo do fyzického
prostoru první bariéry.

Z dostupných zdrojů můžeme předpokládat, že původní forma zahrady, tedy jejího předobrazu – Ráje, nebyla prostorově ohraničená. Její existence byla založená na kontinuálním bytí, nezávislém na konkrétním prostorovém vymezení. Ráj byl takříkajíc všude a zároveň nikde. Vzhledem k velice limitovanému počtu pozorovatelů byly zahrady omezeny svojí působností pouze na svoji spojitost. Je obtížné odhadovat, do jaké míry mohly zahrady v tomto utopickém stavu existovat. Při sebemenší neshodě v pozorování spojitosti či povahy zahrady jako takové pak nutně došlo ke kolapsu.
Po tomto zlomu v kontinuitě – často vnímaném jako události vedoucí k vyhnání z ráje – došlo k rozložení systému. Pozorovatelé již najednou nestáli uvnitř, ale vně zahrady. Spojitost se tedy paradoxně poprvé stala viditelným prvkem, jak můžeme pozorovat na následné genezi mýtu zahrady do formy Penglai a Xuanpu.

Dualita

Pozdní vyobrazení ostrovního ráje Penglai,
v pozadí pravděpodobně úpatí pohoří Kunlun
zdvihající se až k visutým zahradám Xuanpu.

Yuan Jiang, 1680—1730, 蓬萊仙島
Sbírky palácového muzea, Peking

Na začátku byla zahrada. Poté se stala dvěmi. Po kolapsu Edenu došlo k rozdělení jednotného časoprostoru rajské zahrady na dvě oddělené části. Tak vznikl podnět pro mýtus daoistických duálních zahrad Xuanpu a Penglai. Nejspíš vlivem jejich oddělené povahy slábl mýtus Edenu, až nakonec zmizel z povědomí, a následně tak dal vzniknout pokusům o svoji rekonstrukci.
Eden sám není lokalizovaný. S největší pravděpodobností se mohl nacházet na území dnešního Iránu, mezi řekami Eufrat a Tigris – tedy v oblasti, ze které vychází později vzniklá kniha Genesis. Stejně problematickým aspektem je ale i rozsah Edenu. Popis jeho hranic či jeho rozlohy zcela chybí. Za pravděpodobné tak můžeme považovat tvrzení, že prvotní rajská zahrada neměla vlastní hranice a mohlo tedy jít o časoprostorově neohraničený systém.

Jedním z vodítek k lokalizaci je zmíněná řeka protékající Edenem a poté se rozdělující na čtyři samostatné proudy.

Nikdy nevidíme Adama či Evu pátrat po hranicích daného prostoru.

S vyhnáním ale přišel kolaps systému a Eden jako takový byl rozdělen na dva oddělené celky s definovanými hranicemi i vymezením v konkrétním prostoru. Na tento stav navazuje mýtus daoistické duality Zahrady.

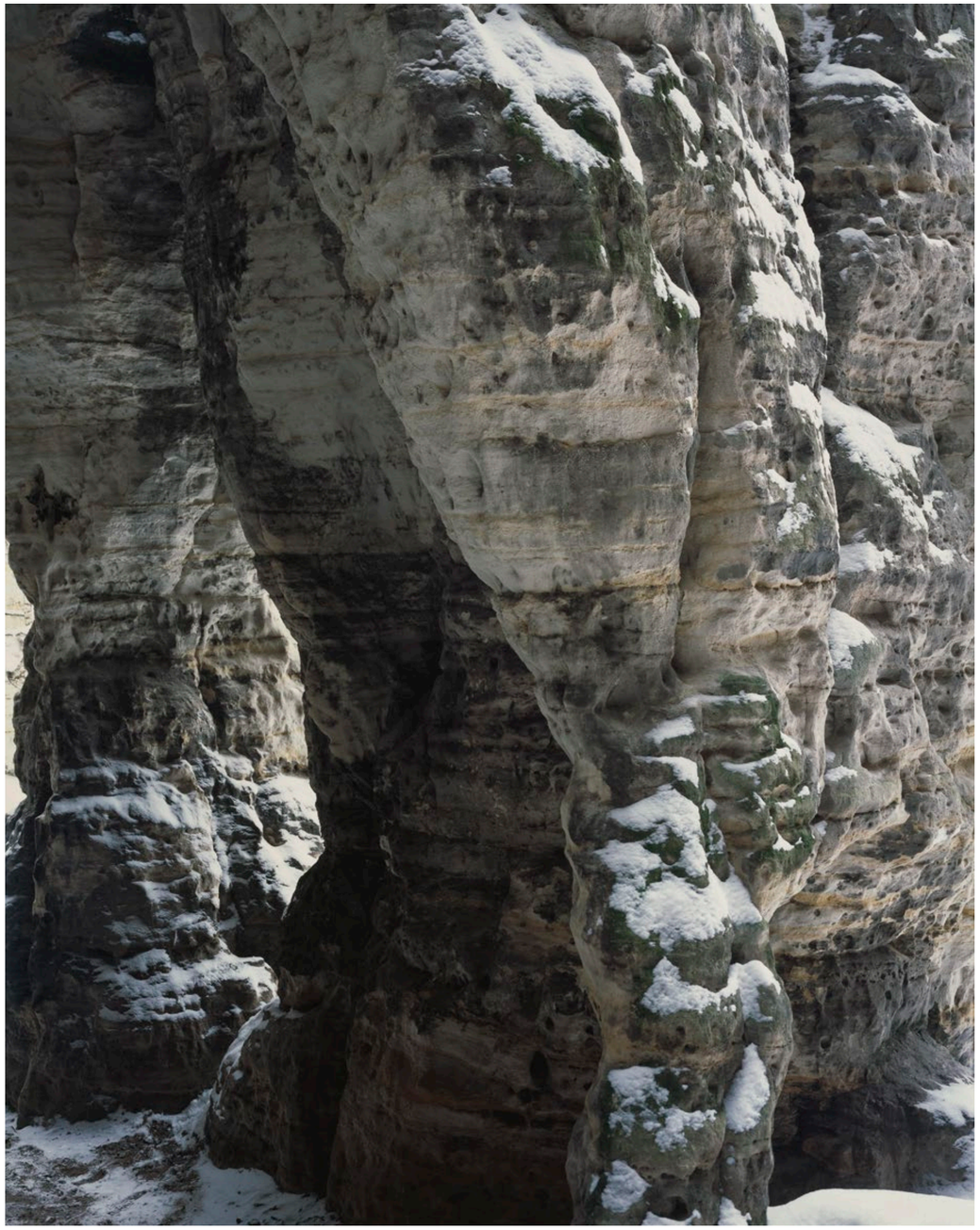

Ilustrace možné lokace Xuanpu v pohoří Kunlun.

Autor neznámý, circa 1800 AD
Podle Robert SHAW, *Visits to High Tartary, Yarkand and Kashgar*, Oxford 1871.

Mýtus duality daoistické Zahrady ráje popisuje tento rozštěpený stav ve své prapůvodní podobě. Jde o předobraz vycházející – v přenesené podobě – z tradičního mýtu vyhnání z ráje a tím způsobené narušení harmonické koexistence ráje mysli i těla v jednom prostoru. Právě oním vyhnáním z ráje byl celek rajské zahrady (jako ekvivalentu ideální krajiny) roztříštěn na dva póly. Zahrada duchovní (Xuanpu), umístěná na západě v místě osy světa (Kunlun), stojí jako protipól Zahrad potěšení, radostí a slastí (Penglai), plovoucích jako neukotvený rajský ostrov východními moři.

Z konfliktu vychází prostorová oscilace zahrad. Zatímco na počátku byla zahrada neohraničená, s každým dalším kmitem mezi časoprostorovými stupni dochází k redukci spojitosti primární Zahrady a zvyšování roztroušenosti. Spojitost je podmíněná nekonfliktní povahou prostoru, ve kterém zahrada existuje společně s člověkem. Bohužel takových prostorů ubývá, a tím se i šance na rekonstrukci výrazně limitují.

Piliře odělující visuté zahrady od dostupných vrcholů.

Xuanpu a Penglai

Dvě krajiny nesmrtelnosti, tyčící se na protilehlých koncích dráhy pohybu Slunce. Na západě, vysoko v pohoří Kunlun, se nacházejí na blíže neurčeném místě Xuanpu – Visuté zahrady, zatímco na východě, zasazené daleko v moři, leží na hřbetech patnácti želv pět ostrovů – Daiyu, Yuanqiao, Fangzhang, Yinzhou a Penglai.

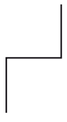

Pozdější pokus o rekonstruci duality zahrad pomocí rekonfigurace císařského paláce a přilehlých zahradních komplexů.
Palác Jianzhang, Xi'an, okolo 110 BC

Klasická verze daoistického mýtu vypráví příběh těchto pěti ostrovů následovně.

První dvě ostrovní hory, Daiyu a Yuanqiao, jsou zemí nesmrtelných. Na jejich zlatých a nefritových terasách žijí moudří starci věčným a blahobytným životem. Fangzhang, Yinzhou a Penglai figurují jako pouhé tečky v oceánu bez hlubšího významu. Želvy držící ostrovy jsou v rámci mýtu částečně zahubeny obry. Dva největší ostrovy tak mizí do propasti na hranici světa. Zůstávají pouze tři malé ostrůvky, Fangzhang o rozloze asi pěti metrů čtverečních, Yingzhou v podobě nízké písečné duny sotva vystupující nad hladinu oceánu a konečně Penglai, idealizovaná džungle zeleně zaplněná jedlými a léčivými plody a vegetací.

Volně plovoucí ostrov Penglai se postupně s vývojem mýtu stal onou rajskou zahradou hojnosti, nesmrtelnosti a radosti, nedosažitelnou vzhledem ke své proměnné lokalitě.

Visuté (převislé) zahrady Xuanpu jsou lokalizovány ve výškách pohoří Kunlun. Oproti Penglai jsou divokou zahradou a rájem mysli, vyrovnanosti a dosažením absolutna.

Zahradní komplex založený na tradičních metodách konstrukce daoistické zahrady.

Penglai

Pětice ostrovních hor zastupuje v daoistické mytologii světskou podobu ráje. Daiyu a Yuanquiao tvoří hlavní součást souostroví jako utopická ostrovní města / hory. Mýtická katastrofa však způsobila svržení těchto ostrovů do propasti za hranou oceánu. Na povrchu existujícího světa tak zůstávají už jen tři nejmenší ostrovy. V ranějších verzích mýtu je Penglai téměř nejmenším z ostrovů, postupně ale nabývá na významu a utváří se jako univerzální zahrada / ráj světské povahy – místo, kde lze nalézt klid, potěšení a radost. Z toho důvodu byl oblíbeným u vyšších tříd a tento uspořádaný a harmonizovaný styl zahrady se stal na dlouhou dobu dominantou čínské kultury okrasných zahrad.

Xuanpu

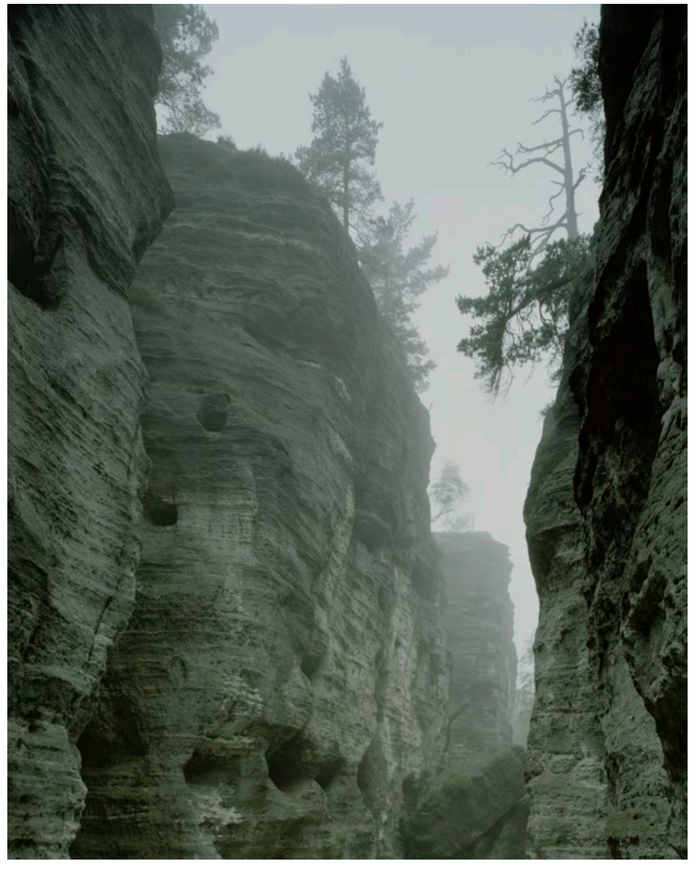
Opačným pólem Penglai je Xuanpu. Jeho přesné umístění je smrtelníkům neznámé. Vysoko v pohoří Kunlun leží tyto visuté zahrady jako nepřístupný, divoký ráj. Přesný překlad názvu je problematický – kořen slova naznačuje architektonickou strukturu na bázi zahrady, s dodatkem *Xi* se pak význam posunuje od "visutý" k "visící na obloze". Jinou interpretací můžeme dojít k transkripci do spojení "převislá struktura teras na vrcholu hory". Referencí k dalšímu významu může být náznak provázanosti se zahradou jedlých plodin, zejména zelenin.

Přístup do posvátné sféry Visutých zahrad je tedy možný, ale nesnadný – přes pohoří Kunlun stále výše přechodem do vyšší dimenze. Z pohledu legend se Xuanpu zdá být zahradou na první pohled chaotickou, neuspořádanou a nespoutanou, a proto i určenou k vzestupu mysli – transcendenci.

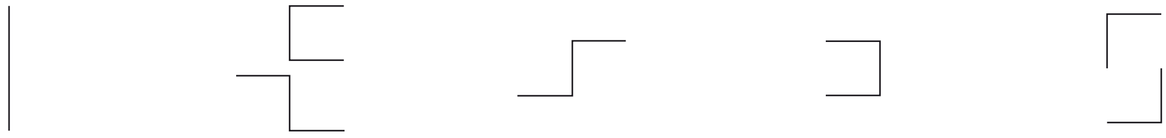
Qii Yuan jijiao zhii 2:318
„The Hanging Garden in Kunlun
– where is its location?
Its layered walls are ninefold –
how many miles its height?
The gates of the four sides –
who goes in and out?
Its northwest is opened – what vapors come in?"

Huainanzi yizhu 4.187
„If one climbs to a height doubt that of the Kunlun Mountains, [that peak] is called Cool Wind Moimtain. If one climbs it, one will not die. If one climbs to a height that is doubled again, [that peak] is called Hanging Gardens."

(Major, et al. 2010, s. 4.157)

Převislé zahrady Xuanpu jsou často vyobrazovány jako ráj situovaný do vysokých nadmořských výšek, nedostupný běžnými způsoby ve smyslu existence na fyzickém rovině..

Genesis

I přes poměrně jasný vývoj existence zahradních komplexů napříč historií zůstávají v chronologii Zahrady slepá místa. Co se dělo bezprostředně po zániku Edenu? Jak došlo ke vzniku duálních zahrad Xuanpu a Penglai? A jakým způsobem souvisí vzestup a pád Visutých zahrad Babylonských s fragmentací existence Zahrady? Některá z oněch slepých míst jsou jasněji identifikovatelná, jiná hůře. Bez dnes již neexistujících zdrojů je téměř nemožné dohledat a rekonstruovat přesný sled událostí a jejich návaznost hlouběji než k poslední významé události. Pád Babylonských zahrad fragmentoval časoprostorové kontinuum do takové míry, že i samotná chronologie předchozích etap Zahrady byla narušena. Následující strany se pokusí tuto kontinuitu rekonstruovat v její možné původní podobě.

Jeden z prvních pokusů o rekonstrukci
prvotní Zahrady.
Chrám Mentuhotepa, Deir el-Bahari, circa 3000 BC

Systém kotvících prvků zahradního komplexu
situovaného do roklinného krajinného systému.
Konstrukce replikuje povahu převislých zahrad
Xuanpu za pomoci podpůrné technologické konstrukce.

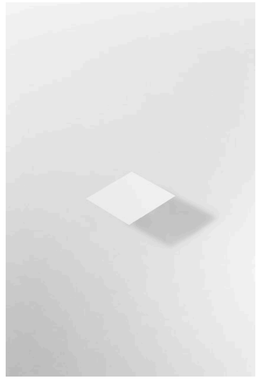
Z Edenu, primární Zahrady, byl aktem Vyhnání stvořen první zahradní komplex. Tento komplex vznikl vymezením neohraničeného prostoru a jeho vyjmutím z reality. Tento proces můžeme též vnímat jako první kolaps. Svět (Zahrada) se rozpadl a znovu rekonstruoval. Výsledkem bylo stvoření duálních zahrad Xuanpu a Penglai. Zatímco se tyto zahradní komplexy staly dostupnými (i když velice obtížně), dualita zamezila možnosti existence uvnitř Zahrady, neb ačkoliv duální, obě z části tvořily pouze svoji polovinu.

Babylon byl prvním momentem, kdy se člověk ujal role tvůrce světa a rozhodl se rekonstruovat Zahradu v celé své spojité existenci. Experiment o sjednocení duality ale nebyl úspěšný. Kritický moment nelze přesně identifikovat, ale jisté je, že v určitou chvíli došlo ke kolapsu komplexu. Událost často popisovaná jako pád Babylonské věže byla důsledkem kolapsu Zahrad. Babylonský kolaps byl ve své šíři natolik rozsáhlý, že fragmentoval celé časoprostorové kontinuum Zahrady a explodoval tak její střepiny napříč prostorem i časem.

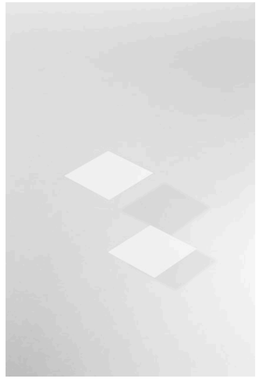
Následky tohoto sekundárního kolapsu můžeme na kontinuitě Zahrady vnímat dodnes. Mezi hlavní následky fragmentace patří uzavření cyklu geneze Zahrady ve slepém kruhu rekonstrukce. Současně lze tento jev sledovat na historické chronologii fenoménu Zahrady počínajíc jejím kolapsem. K fragmentaci, zmatení zde došlo i na časové rovině, zřetelné se tedy odráží i na historické reprezentaci samotné konstrukce Babylonských zahrad, jež se z našeho historizujícího hlediska dnes jeví jako nekontinuální. Méně i více znatelné důsledky fragmentace ale můžeme nalézt napříč celými antropogenními dějinami.

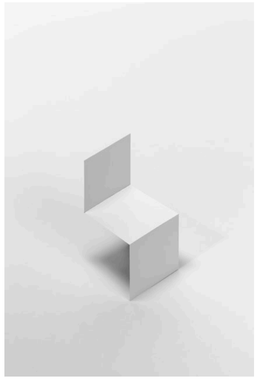
Sebekhotep a jeho manželka v zahradě fíkovníků.
Hrobka Sebekhotepa, circa 1550–1295 BC

1/ Eden
Původní konfigurace zahrady jako časoprostorově neohraničeného kontinua.

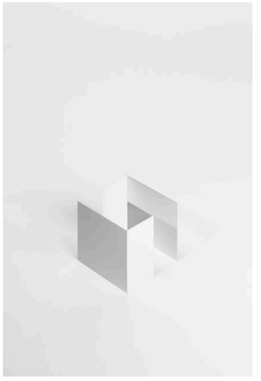
2/ Dualita
Rozpad Edenu do duální podoby zahrad – Xuanpu a Penglai.

3/ Rekonstrukce
Pokus o rekonstrukci Edenu sjednocením duálních zahrad v podobě Visutých zahrad Babylonských.

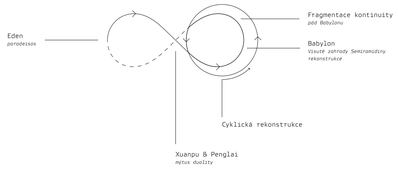
4/ Kolaps
Prvotní moment kolapsu Babylonského experimentu. Rozpad Zahrady na mnoho menších ohraničených fragmentů.

5/ Labyrint
Novodobá podoba postupného vývoje Zahrady.

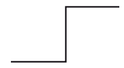
Časoprostorová asynchronie

Pád Visutých zahrad s sebou však nese mnohem více důsledků, než by se dalo předvídat. Zásadní skutečností zůstává, že došlo k roztříštění nejen fyzického prostoru. Samotná entropická rekonfigurace mýtu zpět do fragmentovaného stavu před Babylonským pokusem o sloučení uvolnila do časoprostorového kontinua tolik energie, že došlo k jeho vlastní deformaci a zmatení. Části těchto efektů jsou stále pozorovatelné. Mezi takto zjevné následky patří i zdánlivě náhodná nekompaktnost spojitosti zahrad jak v prostoru fyzickém, tak v časové rovině.

Model visutých zahrad se v různých variacích opakuje napříč dějinami. V tomto případě jde o dosluhující zahradní komplex ponechaný svému osudu.

Visuté zahrady Babylonské

Existence Babylonských zahrad je často zpochybňována v rámci umístění do konkrétního času a prostoru. Historické zdroje povětšinou datují komplex visutých zahrad do období Novobabylonské říše – přesněji se datace vztahuje k vládě Nabukadnezara II (605–562 BC). Záznam o Babylonských zahradách se ale nevyskytuje v žádném ze zachovaných dobových Babylonských pramenů. Z mnoha variant vyvstává ještě větší množství vzájemně se rozcházejících teorií.

Jeden z neúspěsných pokusů o rekonstrukci Babylonského mýtu. Projekt rozsáhlého autonomního zahradního komplexu nikdy nebyl dokončen z neznámých důvodů.

Pohledy na zřícené zdi Babylonu, 1932

Library of Congress Prints and Photographs
Division Washington, D.C.

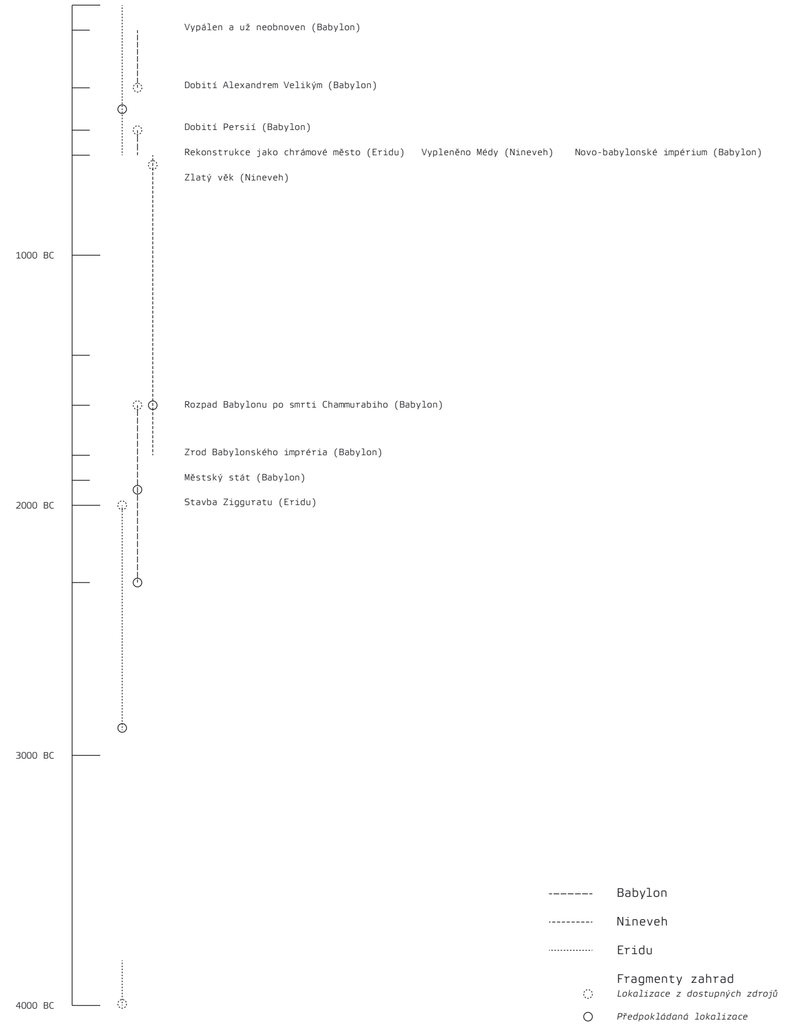
Mýtus o Babylonských zahradách nelze zcela jasně vztáhnout k určitému historickému období. Samotný Babylon změnil několikrát v průběhu své existence lokaci, kulturu i jméno. Za první Babylon se dnes považuje sumerské město Eridu – město prvních králů, nacházející se nejjižněji ze starých sumerských měst. K Eridu se též možná nejpřesvědčivěji vztahuje mýtus o pádu Babylonské věže, jejíž možné trosky jsou i dnes ještě stále dohledatelné. Chrám Eridu, který byl pozdějšími panovníky dostavován a zvětšován, však nikdy nebyl dokončen. Z pozůstatků pozdějšího Babylonu starého období (největší rozkvět po 1700 BC) nezůstalo téměř nic dochováno – je možné, že část, která nebyla zničena nebo přestavěna, dnes leží pod Tigridem. Historicky následující etapou Babylonu bylo Nineveh, hlavní město Asýrie mezi roky 700–604 BC, proslulé svými komplexními zavlažovacími systémy a zahradami – často právě zaměňované za Babylon. Poslední zmapovanou fází Babylonu je rekonstruovaný Novobabylonský Babylon za vlády Nabukadnezara II.

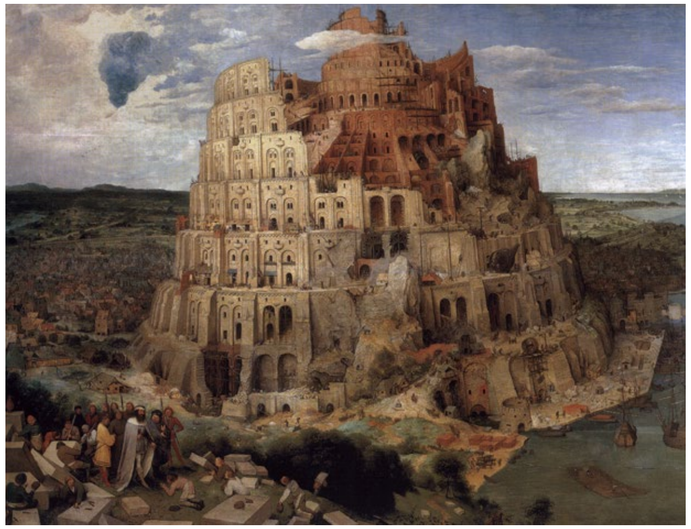
Pokud se zaměříme na body existence Visutých zahrad (a odvozeně i Babylonské věže) v časoprostoru, tak jak je nám zprostředkováván dostupnými zdroji, dojdeme k zdánlivě nesouvislému výsledku. Každý primární či sekundární zdroj datuje a lokalizuje Visuté zahrady odlišně. Důvod této rozdílnosti je i nadále nedořešenou otázkou. Jednou z možných teorií – navazující i na roztříštění kontinuity zahrad po kolapsu Edenu – je takzvané Babylonské zmatení časoprostoru. Bohužel jsou informace o přesných výskytech zahrad, případně celého Babylonu v časoprostoru nekompletní – mnoho primárních zdrojů se nezachovalo vůbec, případně pouze v sekundárních interpretacích. Nedá se tedy s jistotou tvrdit, k čemu přesně došlo.

Pohledy na zřícené zdi Babylonu, 1932

Library of Congress Prints and Photographs
Division Washington, D.C.

Der Turmbau zu Babel [Babylonská věž]

Pieter Breughel, 1563
Kunsthistoriche Museum, Vídeň

Jednou z nezodpovězených otázek zůstává, nakolik byla skutečně Babylonská věž osamostaceným architektonickým prvkem, nenapojeným na zahradní komplex. Vykopávky naznačují, že ve skutečnosti mohlo jít o jeden a tentýž objekt.

Kolaps v časoprostoru způsobil rozštěpení Babylonu do podoby, v jakém ho dnes známe – segmentovaný mezi mnoho míst v čase i prostoru. Vlny otřesu ale neskončily uzavřené pouze v lokální poruše. Porucha vyvolala procesy v časoprostorovém kontinuu, jdoucí až hluboko do minulosti. Řada spřízněných jevů tak z dnešního pohledu postrádá linearitu. Jedním z nejvýznamnějších případů silné distorze kontinua je časový posun historického vnímání existence mýtických zahrad Penglai a Xuanpu (dnes datovaných až okolo roku 200 BC), které jsou existenčně doložené již z doby hluboko před existencí prvních zmínek o Babylonu.

Rezidua fragmentů Zahrady je i dnes možné dopátrat na mnoha nepravděpodobných místech.

Historie rekonstrukce

Visuté zahrady byly experimentem o sjednocení rozštěpeného mýtu duality zahrad. Mýtus Xuanpu a Penglai se tu v jisté formě objevuje znovu. Tentokrát však nejde o separaci jednotlivých nedotknutelných pólů, ale přesně naopak. Jedním z hlavních motivů ke konstrukci Visutých zahrad bylo opětovné vytvoření mýtické spojité zahrady. Tedy zahrady, ve které jsou obsaženy všechny původní i budoucí archetypy transcendentální povahy krajiny. Komplex Babylonských zahrad usiloval o znovuvytvoření Edenu ukotveného v existující realitě. Výsledek dnes již známe. Kolaps Babylonské věže spolu s pádem Zahrad a následná distorze časoprostoru roztříštila spojitost Zahrad na nekončící počet fragmentů.

Časoprostorová asynchronie

Pád Visutých zahrad s sebou však nese mnohem více důsledků, než by se dalo předvídat. Zásadní skutečností zůstává, že došlo k roztříštění nejen fyzického prostoru. Samotná entropická rekonfigurace mýtu zpět do fragmentovaného stavu před Babylonským pokusem o sloučení uvolnila do časoprostorového kontinua tolik energie, že došlo k jeho vlastní deformaci a zmatení. Části těchto efektů jsou stále pozorovatelné. Mezi takto zjevné následky patří i zdánlivě náhodná nekompaktnost spojitosti zahrad jak v prostoru fyzickém, tak v časové rovině.

V jistém smyslu tak dochází i k variacím duplikace napříč časoprostorovým spektrem. Tento jev není ale zdaleka tak běžný, jako základní fáze zmatení a rekonfigurace prvotního kontinua Zahrady.

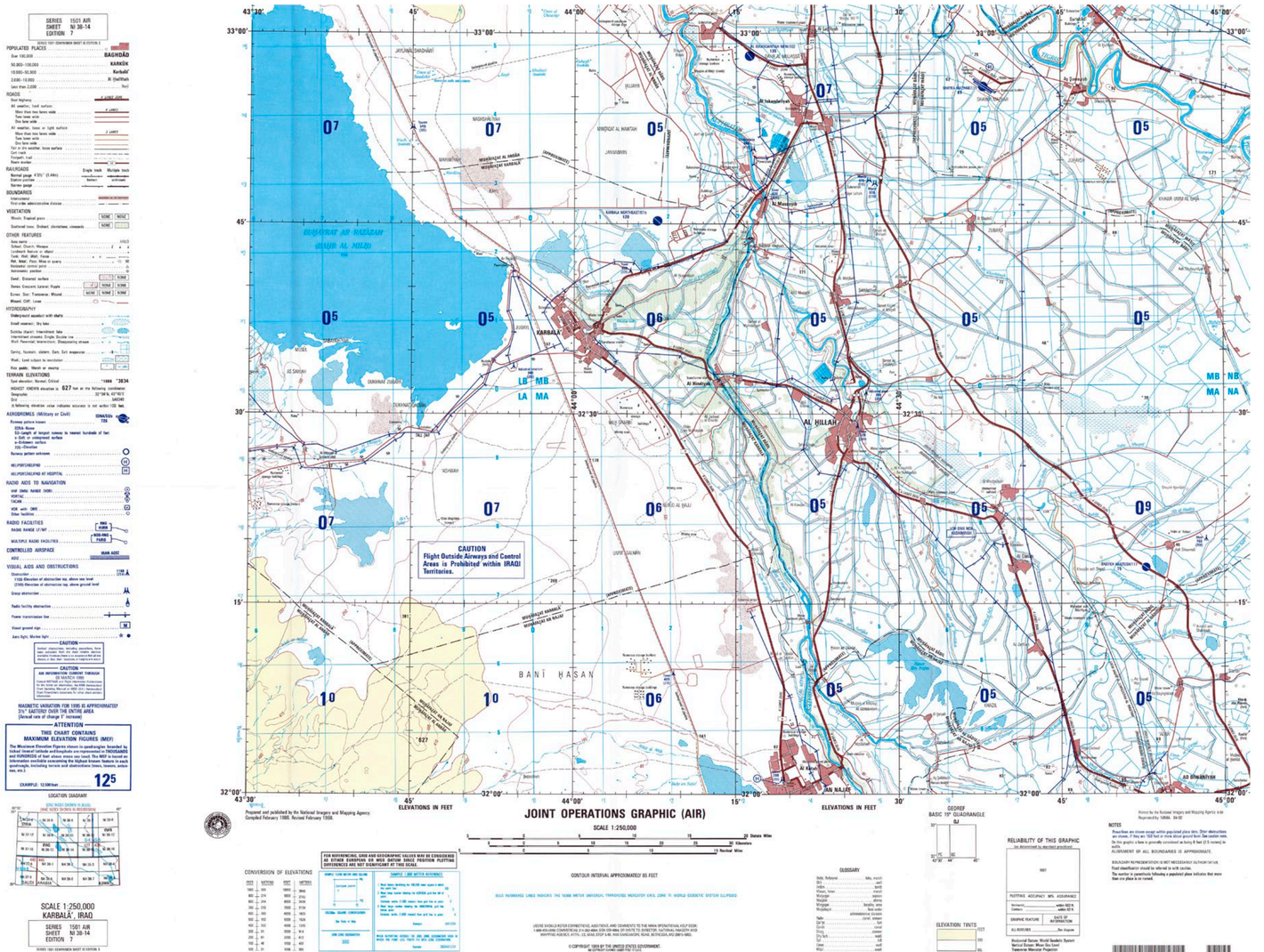
Der Einsturz des Turms zu Babel
[Zřícení Babylonské věže]

Cornelis Anthonisz, 1547
Staatliche Museen, Berlin

Zmatení časoprostoru

Po pádu Babylonu se fragmenty Zahrady rozptýlily napříč celým časoprostorem. Dodnes se tak objevují další z fragmentů i na místech, kde je jejich přítomnost nečekaná.

Velké množství informací ohledně Babylonského kolapsu bylo ztraceno mnohými snahami o rekonstrukci Babylonu přímo na jeho původních základech. Tyto snahy často skončily neúspěchem s následkem zvýšené politické a sociální destabilizace regionu. Poslední z těchto rekonstrukcí se datuje po roku 1983.

Násep Babylonu před zahájením výkopávek.
Robert Koldewey, circa 1884

Mapa vzdušného operačního prostoru v okolí Hillah

Ruiny Babylonu můžeme nalézt severo-západně asi 5 km od Al Hillah, dnes už zcela mimo břehy řeky Eufrat.

Jeden z roztroušených fragmentů Zahrady

Častým jevem potvrzujícím teorii časoprostorové fragmentace je shoda chemického složení kamenných prvků nalezených fragmentů Zahrady s pozůstatky Babylonské rekonstrukce.

Pairidaeza

Zatímco procházíme historii geneze
Zahrady, objevují se identické vzory.
Eden mizí po nuceném exodu a zanechává
po sobě území věčného konfliktu.
Rozštěpené zahrady Xuanpu a Penglai
zanikají spolu s Visutými zahradami
Babylonu v chaosu kolapsu pokusu
o rekonstrukci a jsou brzy zapomenuty.

Období následující chaos kolapsu Visutých
zahrad Babylonských ale nebylo pouze obdobím
deklinace. Zrod nových forem Zahrady na
sebe nenechal dlouho čekat. Tyto nové formy,
ačkoliv deformované a roztříštěné, stále
vykazují jisté známky vzájemného propojení.

pairi = okolo
daeza = zeď

Tento nově vznikající fenomén bývá nazýván po
vzoru původního staroperského pojmenování
pairidaeza. Tedy uzavřený / ohrazený prostor.
V genezi Zahrady tak dochází ke kompletní
inverzi původního prostoru. Zahrada již
není okolo a vně svých subjektů, ale je jimi
uzavřena dovnitř. Simulací ideálních podmínek
je usilováno o rekonstrukci Zahrady alespoň
v rámci tohoto uzavřeného prostoru.

Pozůstatky uzavřeného zahradního systému po
kolapsu integrity izolace od vnějšího světa.

Časoprostorová fragmentace po pádu Babylonské věže
Lokace Visutých zahrad / Komplexu Věže

Babylon
Nineveh
Eridu
Eden
Předpokládaná lokalizace
Fragmenty Zahrad
Lokalizace z dostupných zdrojů

Ohraničené zahrady nakrátko zpřetrhaly kontinuum spojitosti Zahrady. Dnes můžeme pozorovat jeho přeskupování a pomalé zacelování. Jednotlivé fragmenty Zahrady pomalu nalézají cestu zpět k jednotnému stavu a fenomém ohraničených zahrad tak pomalu mizí.

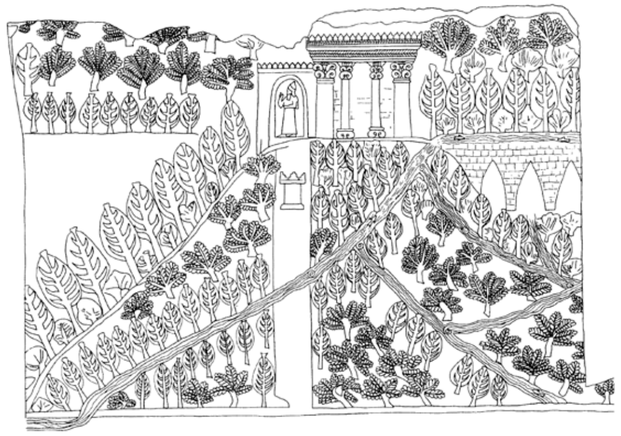
Tuto etapu existence Zahrady můžeme i dnes pozorovat ve fragmentech bývalých zahradních komplexů, ačkoliv ohraničené komplexy byly ve svém vzniku významným prvkem celkového obrazu Zahrady. S postupným vývojem jejich význam opadal. Částečný vliv na tento jev měl i zrod nového modelu existence Zahrady - labyrintu.

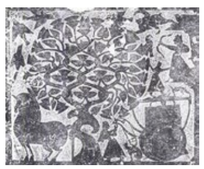
Uzavřené zahradní systémy jsou často výchozím bodem pro snahy o rekonstrukci spojitosti Zahrady.

Fragmenty spojitosti

Etapa ohraničených zahrad bývá často spojována s mýtem Stromu – elementem provázejícím existenci Zahrady ve všech jejích podobách. Od původní formy ve Stromu poznání či Yggdrasilu, přes Fusang období duality Zahrad, až po Babylonský strom Kasr. Právě tyto Stromy jsou ojedinělým prvkem často vzdorujícím přechodu jednotlivých etap. Uzavřeny v ohraničených časoprostorech fragmentovaných zahrad tak tyto Stromy zůstávají nerušeny ve své existenci.

Akvadukt zavlažující zahrady v Nineveh.

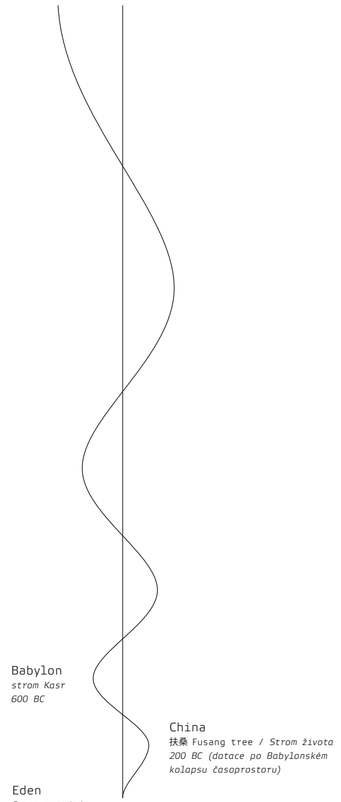
Strom Fusang (扶桑)

Kořeny mýtu čínského stromu života můžeme najít v základech daoistického učení a nauce budhismu. Zdroje se rozchází ohledně jeho lokalizace, nejčastěji však bývá uváděn v kontextu s ostrovem nesmrtelnosti Penglai. Podle mýtu strom nese ovoce vědění a nesmrtelnosti v souladu s identickým popisem ostatních variant Stromu. Strom je popisován jako rodu morušovitých, případně ibiškovitých.

Strom Kasr, Babylon, cca 1850

Kasr je označením nejstaršího známého stromu na lokalitě bývalého Babylonu. Není jisté, zda-li mohlo jít o strom primární Zahrady. Strom bohužel podlehl archeologickým výzkumům na počátku 19. století. Pravděpodobně mohlo jít o poslední pozůstatek ekosystému Visutých zahrad Babylonských.

Mýtus stromu
Strom poznání / Ygdrassil / 扶桑 / Kasr tree

Původně uzavřený zahradní komplex ve fázi kolapsu a přerodu do stádia labyrintu.

Technologické prvky zahradních komplexů se často stávají součástmi ekosystému, případně ekosystémem samotným. Adaptací kontinua tak vzniká nový systém vystavěný ale pouze na základě technologií k jeho vlastní simulaci.

Labyrint

Model labyrintu vychází ze snahy rekonstruovat prvotní Zahradu pomocí simulace její integrální spojitosti. Jelikož této spojitosti lze za běžných podmínek jen velice obtížné dosáhnout (a kolaps spojitosti s sebou nese za následek fragmentaci časoprostoru), je simulována za pomoci technologií.

Labyrint (z řeckého λαβύρινθος *labyrinthos*) podle staré řecké mytologie navrhl a postavil legendární řemeslník Daidalos pro krétského krále Mínóa v paláci Knóssos. Knósský palác / labyrint vznikl jako první prostor vybudovaný čistě za účelem simulace. Datace naznačuje, že mohlo jít o experiment paralelní k Babylonskému sjednocení prvotní Zahrady. Pokud by tomu tak doopravdy bylo, mohlo také jít o součást samotných Visutých zahrad Babylonských, určenou specificky ke stabilizaci nekonsistencí při sjednocování duálních Zahrad. Fragmentace způsobená časoprostorovým kolapsem ale zamezuje jakýmkoliv možnostem o upřesnění přímého vztahu.

Labyrint ve smyslu bludiště – tedy větvící se strom cest / možností, z nichž jediná, případně jejich omezené množství, vede k cílovému bodu.

Kořeny slova *labyrinthos*
la – množství, přebytek, okouzlení
lab – plocha, povrch
byr – trůn bohů, útočiště
rinth – inteligence, otevření, řád
thos – jednota, očištění, životní síla
os – jeden, bůh, osud

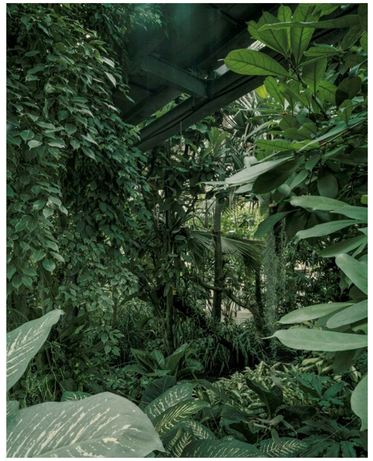

Novodobá rekonstrukce ruin Babylonu vychází právě z principu labyrintu jako stabilní struktury replikující spojitost prvotní Zahrady za pomoci její simulace.

Spojitost zahrad

Vývojovou etapou navazující na uzavřené zahradní komplexy je současný stav pomalého návratu k obnovení spojitosti Zahrady. Postupná technologizace komplexů poskytuje široké možnosti v oblasti opětovného seskupování různorodých krajinných fragmentů. Tyto části prvotní Zahrady jsou spojovány do větších a méně fragmenovaných celků, vytvářejíc tak jistou formu simulace.

Zatímco předcházející formy Zahrady předpokládaly její fyzickou existenci na jednom místě, nová forma tento prvek obchází simulací časoprostorové kontinuity. Jinými slovy, namísto snahy o sjednocení fragmentované reality se ustupuje k postupné unifikaci za pomoci simulace reality nefragmentované.

Zahradní komplex vybudovaný za účelem výzkumu vlivu zvyšování entropie na svoji integritu. Experiment byl opuštěn a ponechán svému osudu po kolapsu technologických podpůrných subsystémů. I přes zánik velké části původních ekosystémů se povedlo reintegrovat jejich fragmenty a navodit nesimulovanou kontinuitu. Ačkoliv byl experiment za svého času považován za neúspěch, dnes se lokalita pomalu sama integruje do primární spojitosti a vykazuje klesající míru entropie.

Současné pokusy o rekonstrukci Zahrady směřují spíše k umírněnějším formám sjednocení jednotlivých fragmentovaných celků. Častým přístupem je i segregace obtížně kompatibilních ekosystémů, nutná k zamezení příliš intenzivní transformace komplexu do simulované kontinuity.

Svázanost zahradních komplexů zaručuje stálou míru stability v systému za cenu technologizace celku.

Entropie

Simulace kontinuity s sebou ale nese i negativní vliv na samotnou existenci integrální Zahrady. Tímto vlivem je prudký úbytek energie celého zahradního systému. Simulace přenáší nároky na kontinuitu Zahrady ze zahradního komplexu jako takového a jeho vyváženosti v čase a prostoru na technologii stojící za chodem celého systému. Energie dříve přítomná ve vyváženém a vysoce dynamickém vztahu uvnitř samotné Zahrady se tím přenáší vně mimo zahradní komplex jako takový. Tento posun se projevuje na výrazném zvyšování entropie systému.

Novodobá rekonstrukce ruin Babylonu vychází právě z principu labyrintu jako stabilní struktury replikující spojitost prvotní Zahrady za pomoci její simulace.

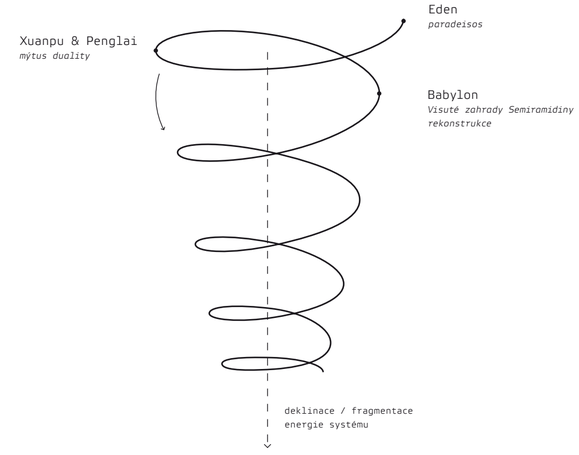
Deklinace energie systému s sebou nese snížení celkové stability, vztahující se k jeho globálním vazbám.

Řada z pokusů o navázání kontinua Zahrady vychází z přímé ideologie Labyrintu. Na poměrně malé ploše se tak dá experimentovat se širokým rozpětím ekosystému bez výrazného ohrožení v případě rozpadu kontinua.

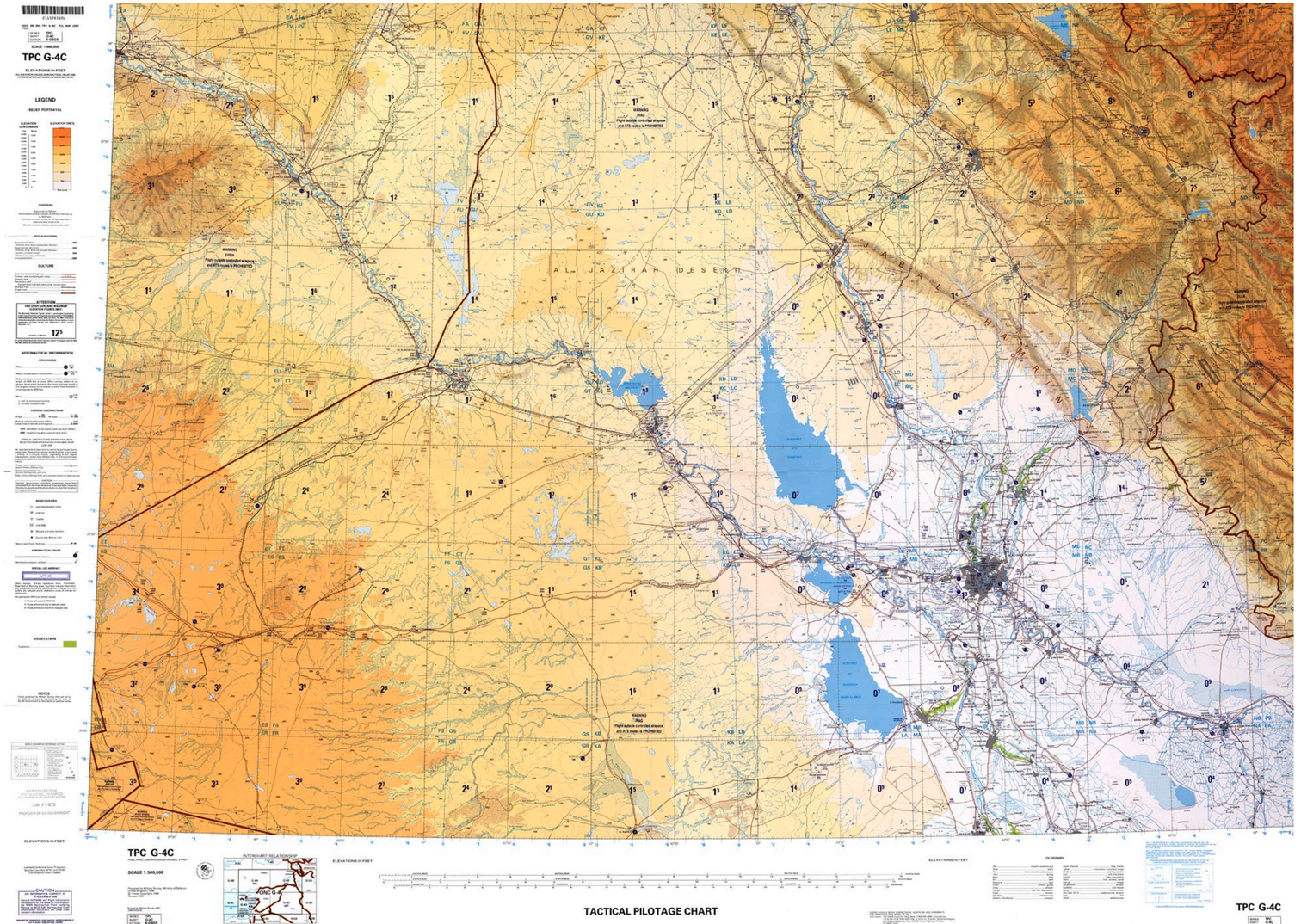

Experimentální zkoumání potvrdilo snahu
systému o reunifikaci Zahrady. Volné plochy
v bezprostřední blízkosti experimentálních zahradních
komplexů se velmi rychle mění v rekuperační
zóny primární Zahrady, navazující přímý kontakt
s technologickou simulací primárního kontinua.

Deklinace energie systému

*S každou neúspěšnou itinerací
rekonstrukce roste entropie systému
a ubývá celkové množství energie
v něm obsažené.*

Mapa okolí dnešní lokace pozůstatků Babylonu (Hillah). Severně, již mimo území mapy, se nachází Nineveh, jižně potom Eridu.

Fragment pouštního ekosystému implantovaný v rámci experimentu do klimatické oblasti mírného pásu.

Destabilizace systému

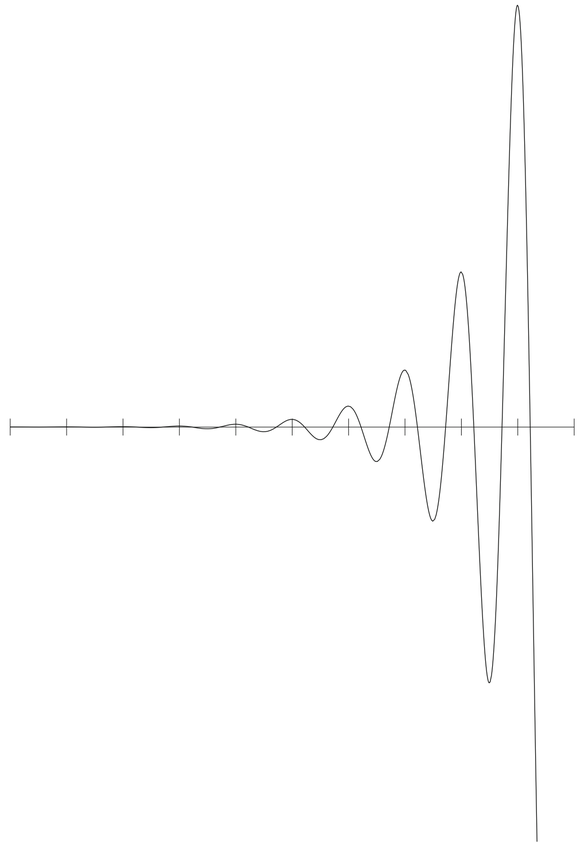
Spojitost zahrad je v kontextu své entropické podstaty dnes již pouhou pravděpodobnou utopií. Z hlediska energie v samotném systému fragmentované Zahrady můžeme sledovat narůstající množství stavů extrémní polarity nestability systému. Pokud budeme předpokládat současný trend situace, dají se odvozovat dvě varianty vývoje.

Kolaps již fragmentované kontinuity by mohl mít dalekosáhlé následky. Oproti Babylonskému rozštěpení by šlo o zmatení v rámci dvou časoprostorových lomů.

První varinatou je kontinuelní zhoršování současného stavu, a to až exponenciální řadou, jež bez vkladu lidského elementu může přerůst až k možnému druhému „Babylonskému“ kolapsu.

Druhou variantou je interakce se systémem ve specificky daných časových úsecích jeho relativní stability, a to za účelem rekuperace jeho energetické báze a postupné reintegrace stability. Tento přístup nese jistou možnost reintegrace Zahrady i s celou její spojitostí.

Růst neklidu
vliv entropie zahrad na výkyvy ve stabilitě systému

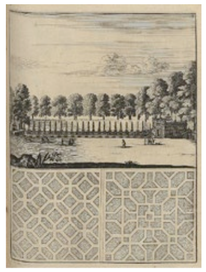
$y=(e^{r})(\cos(2\pi*r))$

Labyrint vztyčený na místě fragmentu primární Zahrady. Existence pasivního zdroje simulace kontinua měla za následek jeho primární rekuperaci a vytvoření unikátního ekosystému v blízkém okolí.

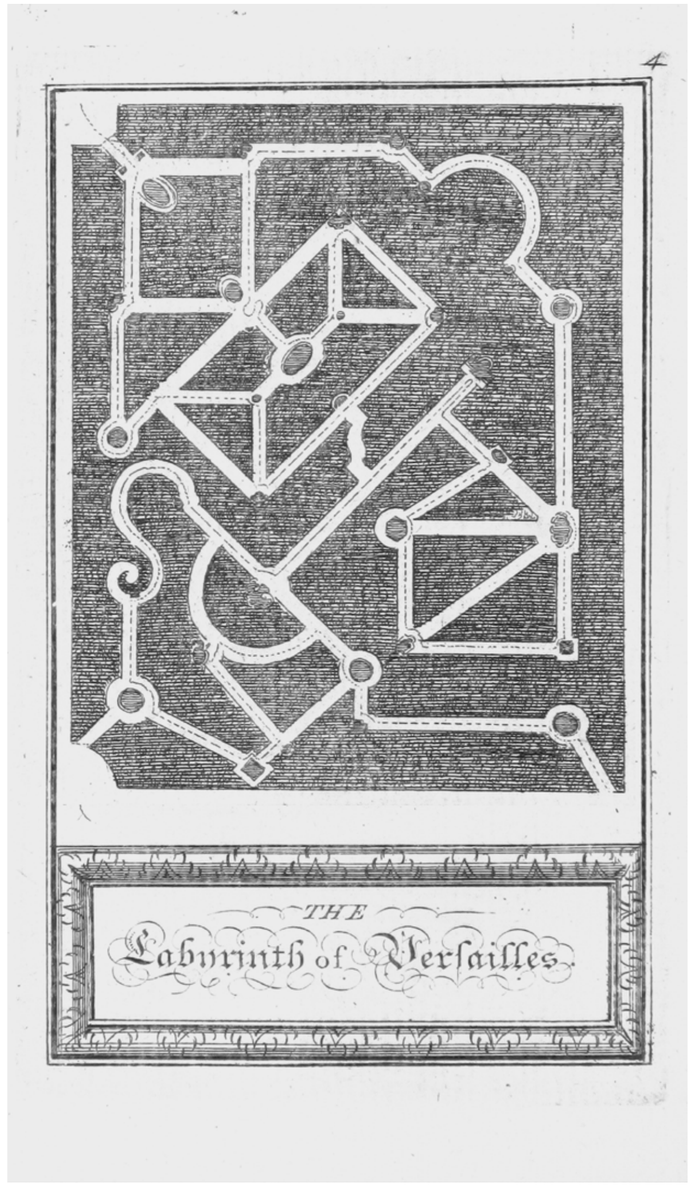

Böckler's Pleasure Garden Plans
[Böcklerovy plány Zahrady rozkoší].
Podle Georg Andreas BÖCKLER, *Architectura Curiosa Nova*, Norimberk 1664.

Navrhovaná rekostrukce zahradních komplexů do formy labyrintu. Vlastní struktura každého labyrintu vychází z daoistických tradic založených na principu duality Zahrady.

Plán labyrtintu ve Versailles.
Podle Daniel BELLAMY the Elder, *Ethic Amusements by Mr. Bellamy. Revised by his son, D. Bellamy. L.P.*, Londýn 1768.

Jedním z častých přístupů v rámci snahy o zamezení vzrůstu entropie, tedy ztráty energie systému primární Zahrady, je transpozice existujících zahradních komplexů do podoby reálného (nesimulovaného) labyrintu. Vytvořením členitosti kontinua bez vrstvy technologizace obchází nutnost vytváření virtuální simulace původního kontinua Zahrady. Spojitost je vytvářena na přirozené bázi. Oproti původnímu plošnému kontinuu je model labyrintu limitován svojí členící se linearizovanou strukturou.

Metody simulace

V realitě pak jde o vytváření subekosystémů koexistujících ve větších celcích. Tyto do určité míry autonomní systémy mohou být sami tvořeny z dalších subekosystémů.

Model labyrintu umožňuje zahradním komplexům existovat i v nepravděpodobných či nepřirozených konfiguracích spojitosti. Ačkoliv původy této spojitosti mohou mít kořeny v přirozenosti primární Zahrady, nelze uvažovat o podobnosti novodobě konstruovaných zahradních komplexů. Formální konstrukce modelu labyrintu spočívá ve fragmentaci prostoru a jeho zapouzdření v sobě samém.

Jeden z prvků, jež model labyrintu definují nejvýrazněji, je jeho provázanost s technologií. Často tak jsou celky či části ekosystémů nahrazovány technologickou alternativou. Postupem času se tyto části integrují do ekosystému, až se stanou jeho součástí. Simulace spojitosti se tím transformuje do formálně reálného kontinua. Bohužel má tento proces i negativní aspekt, jímž je výrazný sklon k inverzi procesu.

V případě obrácení procesu spojitosti a inverzi simulace dochází k expanzi virtuální vrstvy existence Zahrady a tím postupnému zániku jejích fragmentů v naší realitě. Zahradní komplex se transformuje do varianty zapouzdřeného systému existujícího pro sebe sama a zbývající fragmenty spojitosti primární Zahrady se postupně dostávají na okraj podstaty existence komplexu, až nakonec zmizí zcela. Výsledným produktem procesu je relikt technologické kostry objektu, existující dále už jako pouhá smyčka zmizelého časoprostorového kontinua.

Historické pokusy o konstrukci modelu labyrintu jsou často budovány spolu s monumenty mystického charakteru. Snaha identifikovat zahradní komplexy s historicky signifikantními momenty Zahrady provází vytváření zahradních komplexu dodnes.

Jádro předpokládané konstrukce
visutých zahrad. Babylon, 1932

Library of Congress Prints and Photographs
Division Washington, D.C.

Zahrady jsou místa, kde se cesty rozbíhají, kříží, mizí, vedou rovnoběžně i simultálně koexistují ve všech možných směrech a variantách. Zahrady jsou světy, jejichž existence je zároveň provázaná a vylučující se. Zahrady jsou, nejsou a zdají se být. Jisté jsou jen fragmenty jejich existence.

Bibliografie

ANDRÉ-SALVINI, Béatrice. *Babylone: [à Babylone, d'hier et d'ajourd'huij*. Paris: Hazan, 2008. ISBN 978-2-7541-0283-4.

CARROLL, Maureen. *Earthly paradises: ancient gardens in history and archaeology*. Los Angeles: J. Paul Getty Museum, 2003. ISBN 08-923-6721-0.

CRAWFORD, O. G. S. 1929. "Air Photographs of the Middle East". *The Geographical Journal* 73 (6). [Wiley, Royal Geographical Society (with the Institute of British Geographers)]: 497–509. doi:10.2307/1785332.

DALLEY, Stephanie, and John Peter Oleson. 2003. "Sennacherib, Archimedes, and the Water Screw: The Context of Invention in the Ancient World". *Technology and Culture* 44 (1). [Johns Hopkins University Press, Society for the History of Technology]: 1–26. http://www.jstor.org/stable/25148052.

DALLEY, Stephanie. 1993. "Ancient Mesopotamian Gardens and the Identification of the Hanging Gardens of Babylon Resolved". *Garden History* 21 (1). The Garden History Society: 1–13. doi:10.2307/1587050.

DALLEY, Stephanie. 1994. "Nineveh, Babylon and the Hanging Gardens: Cuneiform and Classical Sources Reconciled". *Iraq* 56. British Institute for the Study of Iraq: 45–58. doi:10.2307/4200384.

FOSTER, Karen Polinger. 2004. "The Hanging Gardens of Nineveh". *Iraq* 66. British Institute for the Study of Iraq: 207–20. doi:10.2307/4200575.

HOROWITZ, Wayne. 1988. "The Babylonian Map of the World". *Iraq* 50. [British Institute for the Study of Iraq, Cambridge University Press]: 147–65. doi:10.2307/4200289.

JASHEMSKI, Wilhelmina F. 1979. „the Garden of Hercules at Pompeii" (ii.viii.6): The Discovery of a Commercial Flower Garden". *American Journal of Archaeology* 83 (4). Archaeological Institute of America: 403–11. doi:10.2307/504139.

JEONGSOO, Shin. 2011. „From Paradise to Garden: The Construction of Penglai and Xuanpu." *Journal Of Daoist Studies* 4, 1-31. Academic Search Complete, EBSCOhost (vyhledáno May 19, 2016).

JORDAN, Harriet. 1994. "Public Parks, 1885-1914". *Garden History* 22 (1). The Garden History Society: 85–113. doi:10.2307/1587004.

KING, L. W. 1915. "Excavations at Babylon". *The Burlington Magazine for Connoisseurs* 26 (144). The Burlington Magazine Publications Ltd.: 244–50. http://www.jstor.org/stable/859903.

KOLDEWEY, Robert a HROUDA, Barthel, ed. *Das wieder erstehende Babylon*. 5., überarb. und erw. Aufl. München: C.H. Beck, 1990. Beck'sche Sonderausgaben. ISBN 3-406-31674-3.

KOLDEWEY, Robert. *Das wieder erstehende Babylon. Die bisherigen Ergebnisse der deutchen Ausgrabungen*. Leipzig: J. C. Hinrichssche Buchhandlung, 1913.

MARZAHN, Joachim, ed. and Schauerte, Günther, ed. *Babylon: Wahrheit: eine Ausstellung des Vorderasiatischen Museums*, Staatliche Museen zu Berlin mit Unterstützung der Staatsbibliothek zu Berlin. [München]: Hirmer, 2008. ISBN 978-3-7774-5005-6.

MCINTOSH, Christopher. *Gardens of the gods: myth, magic and meaning*. New York: In the United States and Canada distributed by Palgrave Macmillan, 2005. ISBN 18-606-4740-5.

OPPENHEIM, A. Leo. 1965. "On Royal Gardens in Mesopotamia". *Journal of Near Eastern Studies* 24 (4). University of Chicago Press: 328–33. http://www.jstor.org/stable/543640.

READE, Julian. 2000. "Alexander the Great and the Hanging Gardens of Babylon". *Iraq* 62. British Institute for the Study of Iraq: 195–217. doi:10.2307/4200490.

SHAW, Maria C. 1993. "The Aegean Garden". *American Journal of Archaeology* 97 (4). Archaeological Institute of America: 661–85. doi:10.2307/506717.

STANISLAWSKI, Dan. 1946. "The Origin and Spread of the Grid-pattern Town". *Geographical Review* 36 (1). [American Geographical Society, Wiley]: 105–20. doi:10.2307/211076.

STEVENSON, D. W. W. 1992. "A Proposal for the Irrigation of the Hanging Gardens of Babylon". *Iraq* 54. British Institute for the Study of Iraq: 35–55. doi:10.2307/4200351.

WARRREN, William F. *Paradise Found. the Cradle of the Human Race at the North Pole, A Study of the Prehistoric World*. Boston, Houghton, Mifflin and Company, 1885.

WARTKE, Ralf-B., ed. *Auf dem Weg nach Babylon: Robert Koldewey - ein Archäologenleben*. Mainz: Philipp von Zabern, 2008. ISBN 978-3-8053-3918-6.

WISEMAN, D. J. 1983. "Mesopotamian Gardens". *Anatolian Studies* 33. British Institute at Ankara: 137–44. doi:10.2307/3642702.

WULLEN, Moritz, ed., Schauerte, Günther, ed. and Strzoda, Hanna, ed. *Babylon: Mythos: eine Ausstellung der Kunsbibliothek*, Staatliche Museen zu Berlin mit Unterstützung der Staatsbibliothek zu Berlin. [München]: Hirmer, 2008. ISBN 978-3-7774-5005-6.

Sazba písmy Linux Libertine a Etelka Monospace

Jan Maštera, 2016